

Juha Manninen

Kirjeitä Cambridgestä

Tavatessani Georg Henrik von Wrightin viimeisen kerran minulla oli hänelle pyyntö. Olin tietoinen hänen ja Eino Kailan välisestä kirjeenvaihdosta, jota pidin jo näkemättäkin arvokkaana tutkimusintressieni kannalta. Tarkoitukseni selvitettyäni sovin tapaamisesta filosofian laitoksella, mutta koska olin hieman etuajassa suunnistin yliopiston kirjastolle, jonka edessä kohtasinkin kävellen saapuvan akateemikon. Työhuoneelle päästyämme von Wright muutta mutkitta luovutti minulle hyllystään toivomani mapin, jonka lupasin palauttaa pian. Hän vaikutti tyytyväiseltä siihen, että kirjeistä tulisi olemaan toisetkin kappaleet. Keskustelussa hän jonkin verran kiinnitti huomiotani Kailan muihin puoliin kuin filosofisiin.

Sain luvan käyttää kirjeenvaihtoa tutkimuksissani. Myöskään sen julkaisemista kokonaisuutena von Wright ei pitänyt mahdollisena. Olimme kylläkin yhtä mieltä siitä, että asia ei ollut ajankohtainen. Palattuani asemapaikalleni hakeuduin kopiokoneen ääreen. Yliassistentti Maija Kallinen tuli utelemaan, mitä oikein tein, kun tavallisesti annoin tällaiset tehtävät toimistosihteerille. Selitin ottavani kopioita Helsingin yliopiston filosofian laitoksen kruununjalokivistä.

von Wright oli varoittanut, että kirjeet olivat kylläkin enimmäkseen hänen käsialaansa. Se piti paikkansa. Sivumääräisesti laajimman kokonaisuuden muodostavat von Wrightin Cambridgestä käsin lähettämät suunnitelmat induktiota ja todennäköisyyttä käsittelevästä väitöskirjasta ja sitä koskevan työn etenemisestä. Kaila tarjosi myötämieltä ja arvostusta, mutta ei juurikaan neuvoja. Sivuutan seuraavassa tämän laajempaan yhteyteen kuuluvan osuuden.

Seuraavana syksynä 2001 ilmestyneessä von Wrightin elämäkertateoksessa on alkuosan *Mitt liv* jälkeen täsmennys, jollaista en ole ennen nähnyt: *som jag minns det*.

Teos lienee tosiaankin ensisijaisesti kirjoitettu muistinvaraisesti, joskin apuna on ollut muun muassa päiväkirja. Sen sijaan mittavia kirjeenvaihtojaan von Wright ei ole juurikaan ryhtynyt lainailemaan, saati sitten selittelemään. Sujuva ja tiivis teos sisältää sellaista omakohtaistietoa, jota muualta ei ole saatavissa.

Kuitenkin säilyttämällä huolellisesti kirjeenvaihtonsa von Wright on samalla säilyttänyt myöhemmille tutkijoille tilaisuuden tarkastella valtavaa elämäntyötään aikalaisnäkökulmista. Esitän seuraavassa suomennettuina joitakin poimintoja ennen muuta kiinnostavista Cambridgen kirjeistä ja hieman täydennystä Kailaltakin. Jos ne eivät aivan ole kruununjalokiviä, niin helmiä kuitenkin.

Varhaisin lähetys Kailalle on postikortti Wienistä 12.4.1937, allekirjoittajinaan kaupungissa kolmivuotisella apurahalla tutkimuksiaan harjoittanut Max Söderman ja von Wright. Sitä seurasi kahta päivää myöhemmin von Wrightin henkisen heräämisen paikalta, Italian Meranosta lähetetty seikkaperäinen yhteenveto Wienin kokemuksista, jo suurelta osin hävinneestä Wienin piiristä: ”Vielä ovat jäljellä ne, jotka jääräpäisesti pitävät kiinni ’uuspositivismin’ aikojen dogmatisoiduista teeseistä, joskin suuri oppi-isä Wittgenstein lienee nyttemmin lopullisesti jättänyt filosofian, Carnapia tarkastellaan epäluuloisesti ja ilman ymmärtämystä, Popper on Uudessa Seelannissa, Kraft ei kaikesta huolimatta ole mikään ensi luokan kantava voima. Mutta Wienillä on kuitenkin Kurt Gödel.”

Wienissä ei ollut enää ketään filosofia, johon Wittgenstein olisi pitänyt yhteyttä, joten viimeisin tieto siellä sisälsi sen, että Wittgenstein suunnitteli jättävänsä filosofian kokonaan. Hänen tutkijankautensa Cambridgen Trinity Collegessa oli päättynyt. Tutkittuaan Neuvostoliitossa mahdollisuutta siirtyä sinne käsityöläiseksi hän varsin pian luopui sellaisesta ajatuksesta ja katosi

Norjaan, jossa hän oleskeli keväällä 1937, tosin jälleen yksinäisyydessä filosofoiden, mutta siitä eivät Wienissä jäljellä olleet filosofit tienneet.

Tapaamisessa Gödelin kanssa von Wrightia ihmetytti tämän kiinnostus ainoastaan asioiden laskennalliseen puoleen. Nuori von Wright tulkitsi tämän oireeksi ajalle ominaisesta erikoistumisesta. Södermanin johdettua keskustelun siihen, missä määrin loogisella tietoteorialla voidaan katsoa olevan ”maailmankatsomuksellisia” seuraamuksia, kysymys oli Gödelille vieras ja hän vaikutti siihen tullessa ”täydellisesti lapselta”.

Suomeen palattuaan von Wright mietti tulevia opintojaan todeten Kailalle 9.12.1937: ”Saattaisi ajatella, että lähinnä samanaikaisesti harjoittaisin filosofianhistoriallisia opintoja ehdotetusta Aristoteles-Galilei -aiheesta ja loogisia silmällä pitäen vertailua Russell-Hilbert. Kummatkin asiathan ovat hyödyllisiä ja välttämättömiä minulle nyt.”

Kaila ehdotti von Wrightille väitöskirjan aiheeksi galileisen ja aristotelisen tieteenihanteen vertailevaa tutkimusta. Ehdotuksessa voi kuulla kaiun Kailan persoonallisuusteorian kannalta merkityksellisen psykologi-filosofin Kurt Lewinin aikauskirjassa *Erkenntnis* vuonna 1930 julkaisemasta kirjoituksesta ’Der Übergang von der aristotelischen zur galileischen Denkweise in Biologie und Psychologie’, ennen muuta kuitenkin Kailan tavasta käsitellä aihetta hänen tieteellisen ajattelun kehitykseen painottuneissa filosofian historian luennoissaan.

Muistelmat kertovat: ”Itse työn aloitin tutkimalla Galileon tärkeimpiä kirjoituksia, etupäässä dialogeja kahdesta maailmanjärjestelmästä, kopernikaanisesta ja ptolemaiolaisesta, ja kahdesta uudesta tieteestä, mekaniikasta ja liikeopista. Italiaa luin nyt sujuvasti, mutta mitä pitemmälle tutkimukset etenivät, sitä enemmän aiheen laajuus ja kompleksisuus minua huikaisivat. Aikaisempi aihe, induktiopäätelmien logiikka ja todennäköisyyskäsite, johon pro gradu -tutkielmassani olin paneutunut, tuntui yhä houkuttelevammalta ja sen tarkastelu yhä antoisammalta. Suunnitelma aiheen vaihtamisesta sai nopeasti Kailan hyväksynnän.”

Tämä ratkaisi myös sen, mihin tuli mennä: ”Intellektuaalinen kompassini alkoi osoittaa yhä selvemmin Cambridgen suuntaan, kun tie Wieniin oli suljettu *Anschlussin*, Hitlerin vuoden 1938 Itävallan annektoimisen jälkeen ja kun Wienin piirin jäsenet olivat hajaantuneet maailman tuuliin.” (G.H. von Wright, *Elämäni niin kuin sen muistan*, suom. Iiro Kuuranne, Otava, Helsinki 2002, s. 73-74.)

En lainaa muistelmia enempää. Lukija voi vertailla lainaamiani aikalaikirjeitä muistelmiin.

5.3.1939 von Wright saattoi kertoa Kailalle ensimmäisiä uutisiaan Cambridgesta: ”Ensimmäkin meillä on professori BROAD Trinityssä. Hän on ystävällinen aivan mitättömän näköinen mies ja vaikuttaa täällä eräänlaisena filosofisen toiminnan ’dekaanina’. Olen saanut häneltä luvan osallistua luennoille ja seminaareihin. Hänen suurin ansionsa muuten koostuu siitä, että hän asuu Sir Isaac Newtonin huoneessa. Hieno miljöö!”

”Toinen professori on nimeltään MOORE. Hän ei ole Principia Ethican jne. tunnettu tekijä, vaan mies, joka ei ole julkaissut juuri mitään, mutta kuitenkin nauttii suurta arvonantoa.” Tietolähteet tai kommunikaatiotaito eivät olleet aivan luotettavia. Seuraavassa kirjeessä von Wright joutui korjaamaan, että kysymyksessä oli sittenkin Principia Ethican tekijä, ”Englannin tätä nykyä ehkä arvostetuin filosofi”.

Seurasi huhu, joka piti paikkansa ja jonka oli määrä hämmästyttää myös Kaila. G.E. Moore jäisi pian eläkkeelle ja häntä seuraisi ”ei sen vähempi kuin WITTGENSTEIN, joka on äskettäin palannut tänne”.

Luettelo jatkui induktion ongelman alkeista luennoivaan R.B. Braithwaiteen ja todennäköisyyslaskennan aksiomaattikkaa käsittelevään Friedrich Waismanniin. Viimeksi mainitusta eivät hänen kollegansa näyttäneet pitävän. Kun tähän vielä lisättiin fyysikko ja induktioteoreetikko Harold Jeffreys, tarjonta oli ”oikeastaan paras ajateltavissa oleva”. Se motivoi jäämisen Cambridgeen, vaikka Oxfordissa olikin enemmän opiskelijoita.

Seuraavassa kirjeessään 5.4. von Wright kertasi saman kierroksen paremmin tiedoin. C.D. Broad oli kutsunut hänet lounaalle useita kertoja, mikä oli erityinen kunnianosoitus Cambridgen suurimmassa ja traditiorikkaimmassa collegessa. Keskustelut olivat olleet hyvin hyödyllisiä. ”Hän ei ole mikään terävä ajattelijakaan, mutta läpikotaisin sivistynyt ja filosofisesti oppinut mies, jolla on sanottavaa lähes jokaisesta kysymyksestä.”

von Wright oli osallistunut Mooren vetämiin seminaareihin, mutta saanut niiden tasosta ikäväkseen heikon vaikutelman. Keskustelussa Wittgensteinin lukukäsitteestä esitettiin kymmenkunta ehdotusta, joiden ainoa yhteinen tuntomerkki oli se, että ne olivat varmasti vääriä. Ei voi alkaa puhua syntaksikielestä eikä semanttisista käsitteistä, kun Carnap, Tarski, Gödel jne., olivat tuntemattomia figuureja osallistujille näissä keskusteluissa.

”Sitten meillä on suuri Wittgenstein, jonka luentoja aion ensi lukukaudella kuunnella. Olen tavannut hänet kaksi kertaa ja täytyy sanoa, että hän on ollut yllättävän ystävällinen. Sekä ulkonäöltään että käytökseltään hän on maailman merkillisin ihminen – hän muuten asuu kauppapuodissa kaupungin surkeimmassa köyhälistökorttelissa. Kun hän on täysin tietämätön kaikkien filosofien opeista lukuun ottamatta omaansa, hänen kanssaan on hyvin vaikea keskustella, mutta kun saa kiinni jostakin konkreettisesta kohdasta, keskustelu tulee hyvin mielenkiintoiseksi. Hänen selkeytensä on läpäisevää ja murskaavaa, ja sen vuoksi tuntee pian tarpeen vaieta. Sen, mitä hän oikeastaan tarkoittaa, luulen kuitenkin joutuvamme jättämään tuleville sukupolville lopullisesti tulkittavaksi ja hyväksi käytettäväksi. Kaikesta Wienin piiriä koskevasta hän ottaa etäisyyttä mitä tuomitsevimmalla eleellä, hän inhoaa kaikkea päätellen syntaktista tarkastelutapaa syvästi, Russellin nimeä ei saa mainita, ainoa josta hän puhuu todellisella paatoksella on Frege, ja Ramseyllä hän katsoo olleen joukon ’hyviä ideoita’. Hänellä on vihdoinkin uusi kirja valmiina, mutta sen sisällöstä en tiedä mitään. Hänen kollegansa tietysti pilkkaavat häntä – ei ihme, kun hän ei ole koskaan lukenut kenenkään heistä kirjoittamasta riviäkään –, mutta tämä on kyllä mitä maallisinta kateutta, hänen aavistetaan olevan suuri nero pelkkien muurahaisten joukossa, mutta ainahan on vaikea osoittaa arvonantoa. Vaikka hänen filosofiansa on varsin kaukana Helsingissä noudattamistamme linjoista, niin uskon kuitenkin, että näillä on yhteinen ydin. Olisi hyvä tehtävä yrittää tulevaisuudessa löytää ja korostaa tätä yhteistä. Uskon puolestani, että pieni kurssinmuutos on tarpeen.”

Myös toinen, Wienin piiriin suoranaisesti kuulunut luennoitsija ansaitsi huomiota: ”Olen tavannut Waismannin joitakin kertoja ja hän on antanut minulle monia hyviä vihjeitä. Hän onkin kaikista täällä olevista filosofeista se, joka tulee meitä lähimmäksi.” Sitten seurasi varaus: ”Mutta pohjalla on jokin merkillinen hämäryys, ja epäilen ajan mittaan tulevan hyvin vaikeaksi saada mitään olennaista keskusteluista hänen kanssaan.”

Kirjeestä ilmeni, että todennäköisyydestä juuri kirjan valmiiksi saanut Jeffreys oli Wittgensteinin mielestä niin jäykkäniskainen ideoineen, että häntä tuskin kannatti tavata. Valtavan arvostettu J.M. Keynes, Wittgensteinin hyvä ystävä, oli puolestaan vakavasti sairaana.

Voi todeta, että parin tapaamisen jälkeen von Wright oli Wittgensteinista lumoutunut, vaikka tämän luennot matematiikan perusteista eivät juuri koskettaneet hänen omaa tutkimussuunnitelmaansa. Tämä ei sinänsä ollut yllättävää, sillä heti opintojen alussa Kaila oli antanut von Wrightille luettavaksi Wittgensteinin *Traktatuksen*. Kaila arvosti Wienin piirin harmaata eminenssiä suuresti. Kirjeessä 7.5. hän pahoitteli sitä, että Wittgensteinin ja Waismannin kirjat eivät vielä olleet ilmestyneet, koska ne olisivat todennäköisesti sopineet Helsingin uusiin tutkintovaatimuksiin. Siitä von Wright ei maininnut mitään, että Wittgenstein oli ensi kohtaamisessa poistanut hänet luennoltaan, koska ei pitänyt kesken tulevista vierailijoista. Asia korjaantui hänen lähestytyään Wittgensteinia kirjeellä.

Rikkaasta keskustelumiljööstä puuttui kuitenkin jotain, mikä oli ominaista kanssakäymiselle Kailan kanssa: ”Kaipaankin sekä älyllistä ankaruutta että avarojen näköalojen paatosta seurustelussani näiden ihmisten kanssa.”

Pian von Wright pääsi seuraamaan Moral Science Clubin istuntoja ja alustamaan siellä itsekin aiheesta 'The Justification of Induction'. Kirjeeseen Kailalle hän liitti pienen lehtileikkeen 'U.S. as "Dictator"'. Bertrand Russell oli pitänyt Yhdysvalloissa puheen, jonka mukaan maailmasota alkaisi 1939. Yhdysvallat nousisi siinä maailman diktaattoriksi, mutta Saksa, Italia, Ranska ja Englanti raunioituisivat. Sellainen konflikti olisi estettävissä, jos Yhdysvallat ilmoittaisi taistelevansa jokaista hyökkääjää vastaan maailmanrauhan nimissä, mitä ilmoitusta Yhdysvallat ei kuitenkaan koskaan tekisi.

Kirjeessään 26.5. von Wright tilitti: "Wittgensteinin luennot ovat olleet täällä merkittävin elämys: ne ovat sekä hyvin mielenkiintoisia että erikoisia ja puhun niistä lähemmin tavatessamme taas. Ikävä kyllä *yksi* lukukausi on aivan liian lyhyt aika hänen ajatuksiinsa sisään pääsemiseksi, ja sen vuoksi toivon voivani saada joidenkin vuosien päästä tilaisuuden matkustaa tänne uudestaan ja viipyä täällä useampia lukukausia ja keskustella hänen kanssaan säännöllisesti tietyistä ongelmista."

Wittgensteinin oli määrä tehdä yhteistyötä "erään oppilaansa, Mr. Turingin kanssa, hyvin etevän matemaatikon, joka on opiskellut Harvardissa Churchin luona ja esittänyt mielenkiintoisen formalisoinnin Gödelin teoreemasta". (6.6.) Wittgensteinin luentojen päätyttyä oli vuorossa antoisa käynti Oxfordin oppineiden luona ja loma Wightin saarella.

Zell am Seestä 6.7. lähettämässään postikortissa tuossa vaiheessa tilapäisesti C.D. Broadin luona asuvalle von Wrightille Kaila kuitenkin kirjoitti: "Sydäntäni ilahduttaa, että olet saanut niin hedelmällisiä vaikutteita Wittgensteinilta. Sinulla on näköjään henkisesti lähisukuisempi myötätunto hänen ajatteluaan kohtaan kuin minulla."

Kailan *Inhimillisen tiedon* ruotsinnoksen vedoksia parhaillaan tarkistava von Wright näytti hieman säikähtäneen lausunnosta ja myös koko ajan kiristynvä maailmantilanne lienee vaikuttanut siihen, että hänen kirjeensä suomalaiselle opettajalleen sai sävyn, jota Kaila edelleen Zell am Seestä lähettämässään kortissa nimitti "hieman apokalyptiseksi!".

Kirje 9.7. oli eräänlainen koetun ja ajatellun summa:

"Lainkaan liioittelematta katson voivani väittää, että nämä 19 viikkoa Englannissa ovat merkinneet minulle henkistä uudelleensyntymistä. Juuri nyt tunnen olevani täynnä elämää, täynnä mahdollisuuksia ja innostusta valtaviin tehtäviin edessä. Näen ongelmia, jotka aikaisemmin olen autuaasti ohittanut ja ymmärrän, ettei kokonainen tutkimuksen täyttämä ihmisikäkään pysty auttamaan minua eteenpäin enempää kuin joitakin harvoja askeleita tiellä selvyteen. Vaara itsetyytyväiseksi tulemisesta, asettumisesta lepoon jonkin kaikkien kysymysten filosofisen patenttiavaimen kanssa on nyt voitettu."

"Vaikka sanat eivät tahdo riittää, täytyy minun tässä ilmaista ikuinen kiitollisuuteni siitä filosofisesta kasvatuksesta, jonka olen saanut johdollasi Helsingissä. Ilman sitä en luultavasti koskaan olisi pystynyt käyttämään hyödykseni edes murto-osaa niistä mahdollisuuksista, joita onni on suonut minulle tällä ensimmäisellä opintomatkillani. Elämäni suurimmaksi tehtäväksi tulee kehittää edelleen sitä filosofista henkeä, johon olet tutustuttanut minut, ja kasvattaa siinä toisia."

"Ja yhtä kaikki tunnen itseni arvottomaksi oppilaaksesi, jos en pysty antamaan jotain olennaisesti uutta ja elävää lisää siihen työhön, jonka olet aloittanut. Tunnen tulevani kotiin mukanani jotain, mikä ehkä ensin näyttää sinusta vieraalta, mutta jonka toivon meidän yhteisesti pystyvän työstämään suureen ohjelmaan. Joitakin sanoja tästä."

"Minua hieman huolestuttaa se viime kortissa sanomasi, että sinulla luultavasti ei ole samaa myötätuntoa Wittgensteinin ajatustapaa kohtaan kuin minulla. Minusta nimittäin näyttää siltä, että tässä ei ole niinkään kysymys makuasiasta kuin oikeasta ja epäoikeasta sekä älyllisesti että 'moraalisesti'. ... Valinta – näin asetan kysymyksen itselleni – Wittgensteinin ja Carnapin-Tarskin linjan välillä on valinta sen välillä, ollako ehkä vähäinen mutta kuitenkin rehellinen filosofi vai pinttynyt matemaatikko."

"Tietysti meidän on äärettömän tärkeää tuntea nykyaikainen logiikan kalkyyli ja teoria matematiikan perusteista. Logiikan harjoitusten täytyykin todella ainakin lähimpien kymmenen tai viidentoista vuoden aikana olla keskeisessä osassa meidän opetusohjelmassamme. Mutta rehellisesti

puhuen: logiikka ei ole sen enempää filosofiaa kuin Darwinin oppi oli 50 vuotta sitten (kukaan filosofi ei voinut väistää sitä aineistona) ja sen vuoksi epäilen, että tulevaisuus tulee tarkastelemaan Carnapin Logische Syntaxia samoin säälivin katsein, joita suomme Haeckelin monismille. Filosofia on jähmettynyt aina, kun se on päässyt sellaiseen vaiheeseen, että yritetään todistaa jotakin joko deduktiivisesti tai viittaamalla faktoihin. Se elää vain niin kauan kuin se on taistelua niitä epäselvyyksiä ja vääriä odotuksia vastaan, jotka pohjustavat järjestelmänrakentamistamme tieteessä. Filosofia ei kiinnosta tietää, voidaanko aritmetiikka todistaa ristiriidattomaksi vai ei, mutta jos todistus suuntaan tai toiseen herättää huomiota, filosofin velvollisuus on tutkia, *mitä on todistettu.*”

Wittgensteiniin ja Moritz Schlickiin liittyen von Wright katsoi, että sillä tavoin filosofia ”ei ole oppi, vaan toimintaa, ajatustemme selkiyttämistä”.

Vastauksortissaan 13.7. Kaila ilmoitti yksikantaan: ”Sinun itsenäisyysjulistuksesi pelkästään ilahduttaa minua...”

Cambridge oli menestys. Tuloksiin kuuluivat ehdotukset kirjoittaa *Mindiin* ja julkaista väitöskirja Kegal Paulin kuuluisassa sarjassa. Broad julkaisi sodan aikana mainitussa lehdessä huomiota herättäneen kolmiosaisen artikkelin von Wrightin väitöskirjasta ja tuli myös sodan jälkeen tämän vieraaksi Suomeen.

Mutta von Wright ei koskaan väsynyt varoittamaan asenteesta *wie herrlich weit wir es gebracht.*

Eletään vuotta 1949. Nyt von Wright oli Cambridgessa professorin virassa Wittgensteinin seuraajana filosofin pari vuotta aikaisemmin esittämän oman toivomuksen mukaisesti, ja keskustelut Wittgensteinin kanssa mitä kirjavimmista aiheista olivat todella jatkuneet. Ajoittain Wittgenstein tuli asumaan von Wrightien luona, joskin lapsihälystä kärsien, mutta koko von Wrightin perheen rakastamana. Myös kasvatuksesta Wittgensteinilla oli omat käsityksensä: kun sanoo ”ei” pitää olla kuin seinä, ei niin kuin avoin ovi, kuten von Wrightillä oli tapana.

Kaila puolestaan oli valittu uuden pienimuotoisen Suomen Akatemian pysyvän jäsenen virkaan, akateemikoksi, mikä ei siihen aikaan ollut pelkkä arvonimi. Kvanttimekaniikan problematiikkaan nyttemmin syventyneen Kailan huolena oli se, että uudessa tilanteessa empiristinen linja ”Neiglick-Westermarck-Lagerborg-ego” katkeaisi.

Jälleen tuli postia Suomeen. 3.7. von Wright kirjoitti:

”Palattuani Cambridgeen Rylen maapaikalta huhtikuun alussa olen ollut varsin ahkera. Ennen muuta olen työskennellyt jatkaakseni ensimmäistä tutkielmaani loogisesta totuudesta. Syksyn alussa toivon voivani lähettää käsikirjoituksen Tiedeseuralle. Käsittelen tässä kaksipaikkaisia relaatioita. Mitään todistusta metodini täydellisyydestä en yritä antaa. Yritin antaa yleiskatsauksen ajatuksiini ja aikomuksiini täällä 26. toukokuuta virkaanastujaisluennossani, jonka nimeksi olen antanut *On Form and Content in Logic* ja josta toivon pian voivani lähettää sinulle kappaleen.”

”Viikon ajan talossamme on ollut nuori suomalainen matemaatikko, Jaakko Hintikka, joka on ollut oppilaani Helsingissä ja nyt vierailee Englannissa kotimatalla Amerikasta. Meillä on ollut aikaisemmin mielenkiintoinen kirjeenvaihto ja nyt hyvin antoisia keskusteluja. Hintikka on tutkimuksissaan päässyt paljon pitemmälle kuin minä ja näyttää väistämättömästi siltä, että hän pystyisi vahvistamaan aavistukseni predikaattikalkyylin ratkaisuprobleemin täydellisestä ratkaisusta. Mutta on vielä ennaikaista esittää varmoja lausuntoja. Hintikka on hyvin lahjakas nuorukainen eikä minua hämmästyttäisi, jos hän pääsee pitkälle.”

”Olen äskettäin keksinyt modaalilogiikan järjestelmän, jota pidän oikein mielenkiintoisena ja josta toivon voivani aikanaan julkaista tutkimuksen.”

”Kirjaani induktiosta ja todennäköisyydestä ei vielä ole lähetetty kustantajalle. Broad ei nimittäin ole ehtinyt tarkistaa käsikirjoituksen kieltä.”

Erityisesti von Wright kiitti säännöllisiä keskustelujaan G.E. Mooren kanssa. ”Huolimatta 75:stä ikävuodestaan hän säilyttää katkeamattomana henkensä vireyden ja keskusteluintonsa. Hän on todellakin suuri esikuva.”

Nuoren tutkijan kärkevät arviot Cambridgen filosofeista olivat vaihtuneet tasavertaisen kumppanin katsantoon.

Kailalla oli jossakin vaiheessa mielessään linjansa jatkamiseksi se Edvard Westermarckin omaksuma ratkaisu, jonka mukaisesti tämä oli viettänyt osan vuodesta Lontoossa ja osan Åbo Akademiassa, mutta sellainenhan sopi paremmin Westermarckin kaltaiselle poikamiehelle. Kirjeessään 25.2.1950 Kaila kertoi alkaneensa käydä hallinnon piirissä keskustelua siitä, että von Wrightin pitäisi saada akateemikon paikka. von Wright epäili, olisiko hän sellaisen kunnian arvoinen ja kypsä sellaiseen tehtävään, mutta oli silti myöntäväinen. Kaila taas arvioi 31.3., että asiaan ei ollut lähivuosina mahdollisuutta, mutta kyllä myöhemmin, ”edellyttäen että maailma on vielä olemassa”. Ajatus tuli toteutumaan vasta hieman yli kymmenen vuoden kuluttua.

Kirjeessä 9.6.1951 von Wright ilmoitti suuren uutisen:

”Olen päättänyt erota professuuristani Cambridgessa ja palata Suomeen vuodenvaihteesta alkaen.”

”Päätös on tulos monien vuosien epävarmuudesta, epäilystä ja sisäisistä kamppailuista. Minua on jatkuvasti kiusannut kysymys: Missä olen kotonani? Missä minulla on tärkein tehtävä täytettävänäni? Ja lopulta olen päätenyt oivaltamaan vastaukseksi: Suomessa.” Perheen asuntoasiat olivat vaikuttaneet, mutta ”tärkein on ollut psykologis-eettinen tekijä”.

von Wright jatkoi: ”Tunnen tärkeän vaiheen elämässäni päättyneen. Ulkoisesti loppua merkitsevät myös kaksi kirjaani: induktiopäätelystä ja modaalikäsitteiden logiikasta, joiden pian pitäisi ilmestyä. Sitten minun täytyy aloittaa uusi ja *vakavampi* elämä. Mihän se tulee johtamaan ja miten onnistun hahmottamaan sen, sen tulevaisuus näyttää. Iloitsen kuitenkin siitä, että voin olla lähemmässä yhteydessä sinuun...”

Paluun mahdollisesti odottamassa ollut filosofian ruotsinkielinen professori Helsingissä. Aika oli mainittujen epäilyjen lisäksi ollut raskas. Wittgenstein oli kuollut, mitä tosin tiedettiin odottaa. ”Kirjallisen jäämistönsä, joka on hyvin laaja ja suunnattoman arvokas, Wittgenstein testamenttasi kolmelle ystävälleen, joista minä olen yksi. Pidän sitä arvokkaimpana lahjana, jonka olen koskaan saanut. Useiden vuosien aikana tulee työ näiden käsikirjoitusten julkaisemiseksi olemaan pääasiallinen tehtäväni.”

Kailan reaktiot paluuseen olivat arvattavat. Ne vahvistivat hänen uskonsa linjansa jatkumiseen. Kirjeenvaihto sisälsi erilaista kannunvalantaa virantäydyistä, mutta yksi uutinen oli ylitse muiden. Kaila kirjoitti 17.6. vastauksessaan von Wrightille: ”Mikä loistava uutinen! Olen onnellinen ja iloinen! Nyt voidaan luottavaisin mielin katsoa filosofian tulevaisuuteen tässä maaparassa.”

Georg Henrik von Wright määräsi kirjallisen jäämistönsä Kansalliskirjastolle, jossa se tulee tutkijoiden käyttöön luetteloinnin valmistuttua.